

УДК 336.717.18

*І. В. Сало, д-р екон. наук, професор, професор кафедри банківської справи
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

ГРОШОВА РЕФОРМА 1996 Р. – ВВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ УКРАЇНИ – ГРИВНІ

У статті проведено уточнений аналіз етапу розвитку кредитної системи України 1995–1996 років, періоду запровадження національної грошової одиниці – гривні, обґрунтовано доцільність інституційних та організаційних змін у грошовій системі країни як першочергових умов стабілізації грошової системи та перетворення грошей у важливий стимулюючий фактор економічного розвитку.

Ключові слова: національна грошова система, гроші, гривня, економічний розвиток, кредитна система.

Постановка проблеми. Останнім часом все частіше експерти в галузі економіки та фінансів, валютних ринків висувають припущення щодо можливості девальвації гривні. Подібні прогнози, на наш погляд, пов’язані із посткризовими явищами в економіці. З огляду на це необхідно висвітлити історію впровадження в Україні власної валюти та оцінити основи функціонування сучасної грошової системи України. Грошова реформа, здійснювана державою, мала на меті перетворення у сфері грошового обігу з метою його упорядкування і зміцнення всієї грошової системи України. Підтвердженням цього є те, що Національний банк України з моменту створення докладав максимум зусиль для реалізації головної задачі – введення національної валюти, на початковому етапі – сурогатів грошей (купон-карбованців), а згодом і введення національної валюти – гривні, виконання основної стратегічної мети, визначеної для цього законодавством, – забезпечення стабільності національної валюти шляхом проведення цілеспрямованої монетарної політики, орієнтованої на макроекономічну стабілізацію та зниження темпів інфляції.

Поліпшення у період з 1992 по 1996 р. в Україні економічних процесів на мікро- і макро-рівні, а також в цілому макроекономічної ситуації створило необхідні умови для проведення у вересні 1996 року грошової реформи та введення в обіг національної валюти – гривні.

Запровадження власної грошової одиниці символізувало відродження незалежної української держави, значне підвищення її авторитету на міжнародному рівні – Україна стала повноправним членом світової спільноти. Створення стабільної грошової системи, а, відповідно, зростання накопичень та інвестицій у виробництво, дозволили провадити структурні перебудови економіки та розвивати зовнішньоекономічні зв’язки. У XXI столітті, коли Україна стала повноправним членом світової спільноти, запровадження власної грошової одиниці символізувало відродження незалежної української держави та значне підвищення її авторитету на міжнародному рівні.

Аналіз джерел і публікацій. Проблема проведення грошової реформи є актуальною тому, що зачіпає абсолютно всі сторони діяльності держави: грошовий обіг, грошову систему, а також банківську і фінансову систему та економіку в цілому. Вагомий внесок у теоретичні

дослідження грошей, грошового обігу та грошових реформ внесли вітчизняні вчені О. Барановський, А. Гальчинський, Н. Гребеник, А. Мороз, А. Чухно та інші.

Мета статті визначається необхідністю дослідження введення в незалежній Україні національної валюти – гривні та системного підходу до аналізу грошової реформи 1996 року.

Виклад основного матеріалу. Проголосивши у серпні 1991 року незалежність, Україна отримала можливість самостійно формувати власну банківську та грошову системи. Правовою основою функціонування банківської системи став прийнятий Верховною Радою Закон України “Про банки і банківську діяльність”, який закріпив основні засади, на яких мала будуватися нова дворівнева банківська система України. Вона створювалася з метою розширення інфраструктури ринкової економіки, поліпшення обслуговування підприємців та населення, наближення банківських послуг до клієнтів.

Банківська система України створювалася і розпочинала свою роботу в надзвичайно жорсткому економічному середовищі – в умовах стрімкого падіння виробництва, цінової лібералізації, руйнівної гіперінфляції та повного дисбалансу економічних процесів. Це перешкоджало формуванню банками власної ресурсної бази та капіталу, стримувало розвиток довгострокового кредитування.

Натомість недостатній досвід роботи новостворених банків в умовах ринкової економіки призводив до підвищеної ризиковості їх діяльності. Одним із факторів, який компенсував значний рівень ризику в діяльності банків, була висока маржа процентних ставок за короткостроковими кредитами.

Таким чином, у 90-х роках минулого століття новостворювана банківська система України стала брати участь у розбудові економічних процесів держави в умовах загальноекономічної кризи. Зі створенням Національного банку України і розбудовою банківської системи виникла нагальна необхідність у введенні власної національної валюти.

Традиції виготовлення власних грошей та грошового обігу на території нашої країни беруть початок у глибині віків. За часів Київської Русі наші пращури створили першу власну грошову систему, в якій основною грошовою одиницею, що виконувала функції грошей, була гривня, відлита зі срібла або золота. Вдруге, вже у вигляді паперових грошей, гривня була випущена в обіг 17 жовтня 1918 року, в період існу-

вання Української Народної Республіки. Значимо, що грошові знаки номіналом 2, 10, 100, 500, 1000 та 2000 гривень того часу були надруковані у Берліні. Не дивлячись на те, що УНР проіснувала недовго, вона запровадила свою національну валюту – гривню, і таким чином заявила на весь світ про появу дійсно демократичної народної республіки.

Національно-державне відродження України на початку 90-х років минулого століття з повним правом відкрило нову сторінку в історії створення і впровадження в обіг грошової одиниці незалежної України.

Слід відзначити, що всі грошові реформи доби радянської влади характеризувалися скороченням масштабу цін та, очевидно, не створювали заохочувальних механізмів для населення щодо збереження грошей в ощадних касах. Наприклад, під час грошової реформи 1924 року, у період проведення грошової реформи рубля в 1947 р. було започатковано перекладання тягара негараздів в економіці на плечі населення. Обмін грошей відбувався у стислі терміни, з 16 грудня по 22 грудня, а у віддалених районах – до 29 грудня. При цьому був встановлений порядок обміну старих грошей на нові, а також визначені умови переоцінки грошових внесків в ощадкасах і Держбанку. При перерахунку зарплати гроші обмінювалися таким чином, що зарплата залишалася без зміни. По внесках в Ощадбанку суми до 3 тисяч рублів обмінювалися на 3 тисячі нових рублів, по внесках від 3 до 10 тисяч рублів було проведено скорочення накопичень на одну третину суми, по внесках в розмірі понад 10 тисяч рублів вилучалися дві третини суми. Ті ж, хто зберігав гроші удома, при обміні ніяких пільг не отримували. Щодо грошової реформи 1996 року, що була проведена центральним банком нової незалежної держави – України, слід звернути увагу на виваженість етапів її запровадження. Становлення власної грошової системи в Україні у період 1991–1996 років проходило у надзвичайно складних умовах розриву традиційних економічних зв'язків з країнами пострадянського простору, глибокої фінансової кризи, зростання інфляційних процесів, прогресуючого спаду виробництва. Зважаючи на це, Національний банк України національну валюту впроваджував поетапно.

Першим етапом реформи 1996 року, на наш погляд, слід вважати період 1991–1995 років, протягом якого створювалися передумови для введення повноцінної грошової одиниці. Тож для покращання негативних явищ в економіці та забезпечення упорядкованого грошового обігу у

незалежній Україні 9 вересня 1991 року Президія Верховної Ради України прийняла постанову про введення з 1 січня 1992 року на території України купонів багаторазового використання. На виконання цієї постанови Кабмін України спільно з Національним банком 28.12.91 прийняли Постанову “Про заходи у зв’язку з введенням в обіг купонів багаторазового використання”, якою встановили, що з 10.01.91 в Україні запроваджуються купони багаторазового використання для розрахунків населення за куплені в роздрібній торговельній мережі продовольчі та промислові товари. Поряд з купонами в обігу знаходились і російські рублі тому, що хоча купони багаторазового використання виконували функцію готівки, але виплачувались громадянам у розмірі 25 відсотків від місячної суми доходів після оподаткування і не більше 400 карбованців. Ось чому вже 4 квітня 1992 року Кабінет Міністрів і Національний банк України Постановою “Про розширення введення в обіг купонів багаторазового використання” встановили, що всі грошові виплати населенню здійснюються у купонах багаторазового використання на повну суму цих виплат. При цьому, за бажанням населення, до 30 відсотків цих виплат могли провадитись у рублях, але продаж більшості товарів народного споживання провадився лише за купони. Паралельний грошовий обіг купона і рубля викликав незадоволення населення і вже 7 листопада 1992 року Указом Президента “Про реформу грошової системи України”, починаючи з 23 годин 12 листопада 1992 року, на теренах України було припинено функціонування рубля в грошовому обігу. З цього часу законним і єдиним засобом платежу став карбованець багаторазового використання Національного банку України.

Слід відзначити, що Україна на той час не мала потужностей для виготовлення купонокарбованця, тому основним виробником грошових знаків була англійська фірма “Томас де ля рю”. У жовтні 1991 року, в зв’язку з відсутністю в Україні матеріально-технічної бази для виготовлення банкнотного паперу і обладнання для друкування банкнот, було розміщено замовлення на друкування гривні за кордоном. Банкноти номіналом 1, 2, 5, 10 та 20 гривень друкувались у Канаді, а банкноти номіналом 50, 100 і 200 гривень – у Великобританії. З цього періоду розпочинається другий етап введення гривні.

З метою створення власних потужностей для виготовлення власних грошей згідно з постановами Президії Верховної Ради України від 14 листопада 1991 року “Про національну валюту в Україні” та Кабінету Міністрів від

18 вересня 1991 року “Про створення потужностей по виготовленню національної валюти і цінних паперів” почалось будівництво Банкнотно-монетного двору Національного банку України, а вже 22 березня 1994 року було пущено в експлуатацію першу друкарську лінію з виготовлення національної валюти. Після введення в дію Банкнотної фабрики Національного банку України розпочалося друкування гривні без залучення іноземних фірм.

При цьому розмінні монети номіналом 1, 2, 5 копійок із нержавіючої сталі ще були виготовлені в Італії, а номіналом 10, 25 та 50 копійок із мідно-нікелієвого сплаву – на Луганському верстатобудівному заводі. З моменту введення в експлуатацію Банкнотно-монетного двору Національного банку і фабрики банкнотного паперу Україна повністю перейшла на власні, виготовлені в Україні, банкноти і монети.

Слід зазначити, що з введенням карбованця Національний банк одразу започаткував курсоутворення, запровадив національну платіжну систему, створив механізм міждержавних розрахунків, почав формувати валютний ринок, постійно його лібералізуючи, було вилучено із готівкового обігу іноземну валюту, а головне – започатковано золотовалютний резерв.

Поступово український карбованець, незважаючи на тимчасовий статус, набув усіх ознак звичайної грошової одиниці, хоча водночас він увібрав увесь негатив економічних проблем перехідного періоду: зростання дефіциту бюджету, гіперінфляцію, знецінення національної валюти.

З метою подолання високої інфляції Президент, Кабінет Міністрів та Національний банк України з жовтня 1994 року запроваджують програму антиінфляційних заходів. У 1995 році – першій половині 1996 року ця програма забезпечила значне посилення стабілізаційних процесів в економіці і фінансах України.

Відповідно, суттєво уповільнилися інфляційні процеси (темпи інфляції зменшилися з 10 256 % у 1993 р. до 252 % у 1995 р.), які вже в 1996 році набули стабільного характеру. Так, у червні–липні 1996 р. щомісячні темпи інфляції знизилися до 0,1 відсотка (табл. 1).

Таким чином, з введенням в обіг карбованця багаторазового використання постало питання введення в обіг повноцінної валюти нової незалежної держави. Адже карбованці не виконували в повному обсязі функції, притаманні повноцінним валютам, в першу чергу, за рахунок низької якості виробництва, відтак з’явилася висока ймовірність виготовлення підробок, а також недовіра

до нової “квасивалюти” з боку населення та інвесторів. Отже, найважливішою подією у розвитку нашої незалежної держави було здійснення Національним банком першого етапу грошової реформи, що забезпечило вихід України з рублевої зони. Головну роль у проведенні цієї реформи відіграла новостворена вітчизняна банківська система. Впровадження Національним банком грошової системи відбувалось за участі комерційних банків, які виконували (і зараз виконують) опосередковану роль у регулюванні процесу наповнення економіки платіжними засобами.

Введення національної валюти було викликано рядом основних чинників, зокрема:

- по-перше, необхідністю виходу з рублевої зони та позбавлення впливу монетарної влади Росії впливати на стан грошового обігу незалежної держави;
- по-друге, необхідністю прийняття заходів щодо боротьби зі зростаючими інфляційними процесами;
- по-третє, необхідністю прийняття дієвих заходів щодо стабілізації і розвитку економіки.

Таким чином, другим етапом проведення реформи 1996 року, на нашу думку, слід вважати період з січня по вересень 1996 року. В цей період створюються економічна платформа та організаційні заходи щодо проведення реформи восени

1996 року. Здійснення постійного контролю за пропозицією грошей в економіці дало змогу підтримувати фінансову стабільність, створило умови для поступового позбавлення ділової активності і стабілізації економічних процесів та зростання ВВП.

Зважаючи на проблему регулювання грошово-кредитного ринку, яка виникла у зв'язку з покриттям дефіциту державного бюджету за рахунок прямого кредитування Національним банком, що із року в рік збільшувало заборгованість Кабінету Міністрів перед Національним банком, починаючи з 1995 року, за ініціативи й безпосередньої участі Національного банку було розроблено та впроваджено механізм випуску облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), емітентом яких стало Міністерство фінансів, а агентом з їх розміщення – Національний банк України, тобто почав працювати фондовий ринок.

Слід підкреслити, що майже з початку роботи вітчизняного фондового ринку активними його учасниками стали комерційні банки. Покриття дефіциту державного бюджету на безземісній основі шляхом перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою облігацій внутрішньої державної позики стало основою закріплення фінансової стабілізації незалежної України.

Таблиця 1 – Динаміка макроекономічних показників України за період 1992–1997 рр., %

За станом на 1 січня	Показники			
	Реальний внутрішній валовий продукт (до попереднього року)	Реальна заробітна плата (до попереднього року)	Індекс інфляції	Грошова маса (до попереднього року)
1992	91,3	100	390,0	179,4
1993	90,1	61,3	2 100,5	1 048,2
1994	85,8	48,5	10 255,1	1 928,0
1995	77,1	85,4	500,7	667,2
1996	87,8	128,1	281,7	215,5
1997	90,0	86,2	139,7	135,1

Джерело: Офіційна статистика НБУ

Аналіз наведених у табл. 1 даних свідчить, що в 1995 р., у порівнянні з 1994 р., темпи падіння реального ВВП скоротилися з 85,8 до 77,1 %, темпи приросту заробітної плати підвищилися з 48,5 до 85,4 %, а інфляція склала 500,7 % проти 10 255,1 %, тоді як грошова маса зменшилась з 1 928,0 до 667,2 %. Якщо проаналізувати динаміку вказаних показників, то можна зробити висновок, що до 1995 р. між ними не було практично ніякої узгодженості. Натомість, починаючи з 1996 р., спостерігаємо

чітку тенденцію до зближення темпів зміни реального внутрішнього валового продукту та заробітної плати, а також темпів зниження інфляції і грошової маси, що відображає позитивну динаміку макроекономічних показників.

Поступово зміцнювався курс національної валюти. Починаючи з березня 1996 року, вперше намітилася тенденція до зростання курсу українського карбованця щодо іноземних валют, поліпшилися результати зовнішньоекономічної діяльності, нарешті активізувалася як підприєм-

ницька діяльність, так і діяльність інших суб'єктів економіки, почався процес зростання грошових доходів та заощаджень населення.

Прийняті заходи щодо посилення стабілізаційних процесів в економіці, призупинення спаду виробництва, стабілізації курсу українського карбованця до іноземних валют та зростання доходів і заощаджень населення заклали основу для проведення грошової реформи і створили необхідні умови для проведення у вересні 1996 року грошової реформи та запровадження національної валюти – гривні.

Основними задачами грошової реформи були:

- заміна тимчасової грошової одиниці – українського карбованця – на повноцінну національну валюту – гривню;
- зміна масштабу цін;
- оздоровлення і впорядкування грошового обігу, подолання катастрофічних соціально-економічних наслідків знецінення грошей;
- створення стабільної грошової системи та перетворення грошей у важливий стимулюючий фактор економічного і соціального розвитку, передусім за рахунок зростання накопичень та інвестицій у виробництво, структурної перебудови економіки, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Вибір прозорого варіанта й безконфіскаційного характеру грошової реформи був зумовлений:

- необхідністю забезпечення довіри населення до нової національної валюти, а відтак і до політики уряду та економічних реформ, які він проводить;
- прагненням не допустити інфляційного сплеску і порушення стабільності валютного курсу, що могло б вплинути на зниження життєвого рівня населення;
- прагненням не допустити поширення спекулятивних операцій під час обміну карбованців на гривні;
- прагненням створити прийнятний соціальний клімат, не допустити психологічної і соціальної напруги в суспільстві у зв'язку з грошовою реформою.

Враховуючи сприятливі умови для запровадження національної валюти Президент України 25 серпня 1996 року видав Указ “Про грошову реформу в Україні”, що стало початком третього етапу грошової реформи. Цим Указом було доручено Національному банку України з 2 вересня 1996 року ввести в обіг банкноти вартістю 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень, а відповідно і розмінну монету номіналами 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок.

Цим же Указом було припинено емісію українських карбованців та впроваджено їх обмін за курсом 100 000 карбованців за 1 гривню. Грошова реформа в Україні проводилася з 2 по 16 вересня 1996 року. Причому з 2 по 16 вересня 1996 року на території України знаходились у готівковому обігу і гривня і карбованці, які поступово вилучались з обігу.

Для обміну карбованців на гривні було створено розгалужену мережу обмінних пунктів комерційних банків, яких загалом налічувалося більше десяти тисяч. Для обслуговування пенсіонерів було залучено більше 14 тисяч підприємств зв'язку, в тому числі в сільській місцевості 11 тисяч, створено близько 92 тисяч комісій з обміну карбованців на гривні на підприємствах, в організаціях та установах. Це дало змогу забезпечити оптимальні зручності для населення і провести реформу організовано, без значних соціальних конфліктів.

За період реформи банківською системою було вилучено 97 % емітованих до реформи карбованців. Наприклад, тільки протягом перших п'ятнадцяти днів щодо обміну карбованців на гривні звернулося 11,3 млн чоловік, тобто 28 відсотків від загальної чисельності дорослого населення, у тому числі 3 млн пенсіонерів. При цьому майже дві третини вилучених з обігу карбованців було обміняно населенню на гривні. Поряд із прямим обміном на гривні карбованці вилучалися з готівкового обігу також шляхом купівлі населенням товарів, оплати послуг, розміщенням ним вкладів у банках.

Таким чином, з вересня 1996 року і до сьогодні єдиним законним засобом платежу в Україні є національна валюта – гривня. При цьому третій етап проведення грошової реформи можна обмежити терміном від 25 серпня 1996 року по 16 вересня 1996 року. Грошова реформа в Україні була дійсно надзвичайною подією для нашої країни, в результаті якої країна набула одного з найважливіших чинників державності. Адже повна заміна в готівковому обігу за короткий термін (два тижні) грошових знаків на національну валюту – гривню, а поряд з цим зміна масштабу цін та переведення всієї грошової системи на нову грошову одиницю в Україні провадилася вперше.

Відкритий безконфіскаційний, а головне – прозорий характер реформи показав усьому світові, що Україна на демократичних засадах врегульовує відносини держави й народу. Відтак було створено умови для прискорення цілої низки позитивних соціально-економічних змін, що

сприяло зростанню довіри іноземних інвесторів до нашої країни. З позицій сьогодення можна з упевненістю стверджувати, що Національним банком грошову реформу в Україні було проведено успішно, а поставлені завдання – виконано.

В свою чергу, початок четвертого етапу грошової реформи слід хронографічно обмежити кінцем вересня 1996 року до сьогодення. Основною для визначених обмежень є сам факт заснування повноцінної національної валюти та низка послідовних дій головного регулятора країни задля забезпечення стабільності останньої та створення керованої та ефективної грошової системи. Грошова реформа сприяла закріпленню фінансової стабільності, прискоренню розрахунків, залученню готівки до банківської системи, забезпеченню стабільності курсу національної валюти щодо іноземних валют.

Важливим позитивним результатом грошової реформи стало те, що вдалося утримати стабільність на грошовому, споживчому та валютному ринках. Головною особливістю було те, що темпи інфляції до кінця 1996 року постійно знижувались, при цьому курс гривні щодо іноземних валют був стабільним – на рівні, який склався напередодні реформи: 176 гривень за 100 доларів США.

Як уже зазначалось, введення повноцінної національної валюти – гривні – забезпечило умови для прискорення подальшого реформування економіки.

Позитивний вплив грошової реформи на макроекономічну стабілізацію був очевидний, але поряд з цим необхідна була і фінансова стабілізація, забезпечення якої, у свою чергу, було і є основною метою Національного банку України. Грошово-кредитна політика НБУ після грошової реформи і до сьогодення спрямована на подальше зміцнення стабільності національної валюти – гривні, підтримку й прискорення ринкових перетворень в економіці, підвищення ефективності функціонування банківської системи та вдосконалення управління грошово-кредитним і валютним ринками.

Ось чому засади й цілі Національного банку України щороку визначаються Основними напрямками грошово-кредитної політики, розроблюваними на підставі положень ст. 99 Конституції України, законів стосовно банківської діяльності та програм уряду щодо економічного й соціального розвитку, а також з огляду на необхідність забезпечення доходів бюджету, запровадження режиму жорсткого обмеження бюджетних витрат, запобігання фінансовій кризі, вдоскона-

лення розрахунків і пом'якшення кризи неплатежів.

Внутрішня стабільність гривні та контроль за цінами на внутрішньому споживчому ринку забезпечувалися шляхом регулювання обсягів грошової маси, визначення межі її приросту відповідно до реальної зміни ВВП та встановленого рівня інфляції. В результаті інфляція стала керованою, з'явилися передумови для підвищення ділової активності.

З отриманням незалежності Україна як незалежна держава заявила про прагнення забезпечити конвертованість національної валюти, підписавши ще в 1992 році Статті Угоди Міжнародного валютного фонду (Статут МВФ) та взявши на себе зобов'язання щодо організації власної валютної системи, передбачені Статтею XIV Статуту.

Подальший розвиток валютного ринку, поступова стабілізація національної валюти створили передумови для наступного важливого кроку: 24 вересня 1996 року Україна заявила про прийняття зобов'язань за Статтею VIII Статуту МВФ, що засвідчило про офіційне міжнародне визнання гривні конвертованою за поточними операціями.

Таким чином, вперше за роки незалежності України було:

- розширено можливості фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) у здійсненні соціальних платежів у іноземній валюті за межі країни;
- надано право нерезидентам через уповноважені банки, в яких відкрито рахунки “Лоро” в гривнях, купувати на вітчизняному валютному ринку іноземну валюту за умови підтвердження, що ці кошти отримані юридичною особою-нерезидентом у результаті експортно-імпортних операцій;
- дозволено фізичним особам-нерезидентам відкривати в установах банків рахунки як у національній, так і в іноземній валюті на тих же умовах, що передбачені для резидентів.

Проведення грошової реформи та приєднання до Статті VIII Статуту МВФ поліпшило умови роботи на вітчизняному валютному ринку як резидентів, так і нерезидентів, стимулювало зростання надходжень іноземної валюти в Україну, сприяло створенню інвестиційного клімату, стабільності курсу гривні.

На стабільність курсу національної валюти, безумовно, впливає вибір режиму курсоутворення. Адже кожен режим обмінного курсу має свої переваги та недоліки.

Вибір режиму курсоутворення у країнах із перехідною економікою, включаючи Україну, був важливою складовою стабілізаційної стратегії на початку реформ. Наприклад, деякі європейські країни, такі як Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Польща і Словаччина, віддали перевагу фіксованому режиму обмінного курсу, інші, до яких належать Албанія, Болгарія, Македонія, Латвія, Литва, Румунія та Словенія – гнучкому.

Наразі майже всі країни на пострадянському просторі при запровадженні програм стабілізації обрали гнучкий режим обмінного курсу, але з плином часу застосували так звану прив'язку до долара США або німецької марки.

Україна у процесі запровадження використовувала кілька режимів – від множинного до фіксованого з подальшим переходом до керованого плаваючого курсу.

Слід підкреслити, що на початку розвитку незалежної держави основною метою Національного банку України була боротьба з інфляцією, але з введенням національної валюти вона втратила свою актуальність, а натомість на передній план вийшла грошово-кредитна політика України, під якою слід розуміти сукупність заходів економічного регулювання грошового обігу і кредиту, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання шляхом впливу на рівень і динаміку інфляції, інвестиційну активність та інші найважливіші макроекономічні процеси.

Отже, грошово-кредитна політика – найважливіший метод державного регулювання відтворювальних процесів у виробництві з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для економічного розвитку.

Здійснюючи грошово-кредитну політику, Національний банк України досягає стабільного розвитку економіки, зміцнення грошового обігу, збалансованості економічних процесів, завдяки

чому, в свою чергу, досягається вирішення стратегічних задач розвитку економіки.

Висновки. Проведена у 1996 році грошова реформа завершила перший етап побудови української фінансово-кредитної системи. Було не лише введено національну грошову одиницю – гривню, а й створено умови для стабілізації грошової системи та перетворення грошей у важливий стимулюючий фактор економічного розвитку.

Грошова реформа в Україні була надзвичайною подією для нашої країни, в результаті якої Україна набула одного з найважливіших чинників – державності, а поряд з цим введення повноцінної національної валюти – гривні – забезпечило умови для прискорення подальшого реформування економіки.

На думку автора, період запровадження національної грошової одиниці можна поділити на чотири етапи. Першим етапом реформи 1996 року, на наш погляд, слід вважати період 1991–1995 років, протягом якого створювались передумови для введення повноцінної грошової одиниці. Другим етапом реформи 1996 року, на нашу думку, слід вважати період з січня 1996 року по вересень 1996 року. В цей період створювались економічна платформа та організаційні заходи щодо проведення реформи восени 1996 року.

Третій етап проведення грошової реформи можна обмежити терміном з 25 серпня 1996 року до 16 вересня 1996 року – періодом безпосереднього проведення обміну нових грошових знаків на нові. В свою чергу, початок четвертого етапу грошової реформи слід хронографічно обмежити кінцем вересня 1996 року до сьогоднішнього дня. Основою для визначених часових рамок є факт заснування повноцінної національної валюти та низка послідовних дій головного регулятора країни задля забезпечення стабільності останньої та створення керованої та ефективної грошової системи.

Список літератури

1. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України № 679-XIV від 20.05.1999. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 07.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
3. Фінансово-кредитна система України-Росії (XVIII-XX ст.) / В. С. Стельмах, І. І. Д'яконова, І. В. Сало [та ін.] ; за ред. І. В. Сала. – К. : Слобожанщина, 2000. – 312 с.
4. Гальчинський А. С. Теорія грошей / А. С. Гальчинський. – К. : Основи, 1996. – 413 с.
5. Гальчинський А. С. Стабільність гривні та проблеми її забезпечення / А. С. Гальчинський // Економіка України. – 2004. – № 2. – С. 4–11.
6. Грищенко О. Гроші та грошово-кредитна політика : навч. посіб. / О. Грищенко. – К. : Основи, 1996. – 180 с.
7. Гребенік Н. І. Тенденції розвитку управління грошово-кредитним ринком в Україні за період 1991–1999 рр. / Н. І. Гребенік // Банківська справа. – 1999. – № 6. – С. 22–28.
8. Гроші та кредит / за ред. М. І. Савлука. – К. : Либідь, 1992. – 331 с.

9. Долай З. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / З. Дж. и др. Долай. – Л. : Профико, 1991. – 448 с.
10. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 592 с.
11. Національний банк і грошово-кредитна політика : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза та канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 1999 – 368 с.
12. Немецкий Федеральный банк. Денежно-политические задачи и инструменты // Специальные издания Немецкого Федерального банка. – 6-е изд. – 1993. – 177 с.
13. Общая теория денег и кредита. – М. : Банки и биржи: ЮНИТИ, 1996. – 304 с.
14. Стельмах В. С. Фінансово-кредитна система України – Росії (XVIII–XX ст.) / В. С. Стельмах, І. І. Д'яконова, І. В. Сало, П. М. Сенищ. – Суми : Слобожанщина, 2000. – 308 с.
15. Стельмах В. Модель монетарного устрою “currency board”: “за” чи “проти” / В. Стельмах, О. Петрик // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 3. – С. 2–8.
16. Усоскін В. М. “Денежный мир” Милтона Фридмена / В. М. Усоскін. – М. : Мысль, 1989. – 173 с.
17. Хайек Ф. А. Частные деньги / Ф. А. Хайек. – М. : Институт Национальной Модели Экономики, 1996. – 229 с.
18. Ющенко В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні / В. Ющенко, В. Лисицький. – К. : Скарби, 2000. – 336 с.

Отримано 25.04.2013

Summary

In the article the more precise analysis of the phase of the credit system of Ukraine 1995-1996, the period of implementation of the national currency – the hryvnia is done, justified the practicability of institutional and organizational changes in the monetary system of the country as a priority a stabilization of the monetary system and the transformation of money into an important factor in stimulating economic development.

УДК 336.71

І. О. Школьник, д-р екон. наук, професор, професор ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”;

А. Ю. Семенов, канд. екон. наук, асистент кафедри фінансів ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України ”

ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕФІНІЦІЇ

У статті на основі аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників узагальнено існуючі підходи вчених до сутності фінансового сектора. Визначено його роль і місце у фінансовій системі країни. Обґрунтовано взаємозв'язки зі складовими фінансового ринку та реального сектора економіки.

Ключові слова: фінансовий сектор, фінансова система, фінансовий ринок, фінансовий посередник.

Постановка проблеми. Дослідницький пошук науковців і світовий емпіричний досвід підтвердив необхідність ефективної діяльності фінансового сектора для успішного економічного розвитку країни. В умовах ринкової перебудови вітчизняної економіки фінансовий сектор не лише виконує функції грошово-розрахункового забезпечення, а й мобілізує і трансформує вільні заощадження в інвестиційні ресурси для розширеного відтворення економіки, задовольняє потреби суб'єктів у фінансових послугах і тим самим забезпечує економічне зростання. Водночас для проведення змістовних наукових досліджень щодо ролі, місця та взаємозв'язків фінансового сектора в розбудові національної економіки ва-

жливого значення набуває теоретичне обґрунтування сутності фінансового сектора, його складових тощо, адже на сьогодні відсутній єдиний та усталений підхід до даного питання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Для аналізу сутності й ролі фінансового сектора у взаємозв'язках із іншими фінансовими категоріями накопичено значний досвід: окреслено місце, роль, особливості функціонування фінансової системи (В. Корнєєв, В. Опарін, М. Савлук), з'ясовано роль фінансових посередників у забезпеченні ефективного функціонування фінансового ринку України (Т. Андрушків, Т. Васильєва, О. Дорош, І. Каракулова, Г. Кравчук, О. Козьменко, С. Козьменко, С. Леонов, С. Міщенко, О. Прімерова, С. Циганов); здійснено аналіз взаємодії фінансових посередників та